

Ferdi Schrooten (a) & Jeroen Clemens (b)

(a) zelfstandig onderzoeksjournalist

(b) Helen Parkhurst College, Almere

Contact: ferdi.schrooten@gmail.com

jeroencl@gmail.com

Innovatief en betekenisvol onderwijs door spoorzoeken naar dode bloedverwanten. Lesmodule *Verborgen Familieverleden*

1. Inleiding

Digitale geletterdheid krijgt in Nederland een plek in het nieuwe curriculum voor het voortgezet onderwijs. Het is daarbij van belang dat leerlingen op eigen kracht leren functioneren in de gedigitaliseerde samenleving. Tevens is het belangrijk dat ze begrip ontwikkelen van de werking van digitale technologie, zodat zij zich kunnen aanpassen aan de veranderende technologie en daar ook aan kunnen bijdragen.

Digitale geletterdheid is ook taalonderwijs. Nederlands is een vak waarin digitale geletterdheid een (prominente) plaats moet krijgen. Leerlingen lezen en schrijven tegenwoordig vooral online, en halen daar ook hun informatie vandaan. Uit menig onderzoek blijkt dat de digitale generatie hierbij nog veel hulp nodig heeft. Ook dat is een nieuwe taak voor ons vak. De noodzaak hiertoe staat in de plannen van de Adviesraad Onderwijs2032 en in de voorzetten voor een nieuw curriculum van Curriculum.nu, bij zowel de ontwikkelgroep voor Nederlands als bij die voor Digitale Geletterdheid.

Traditioneel onderwijs kan op allerlei gebieden beter. Nederlands wordt door leerlingen vaak saai genoemd en de transfer tussen vakken is er nog steeds niet. Online onderzoek doen, is dan een gewone opdracht bij alle vakken, die niet wordt begeleid.

De leerlingen worden veelal het net op gestuurd om over saaiere onderwerpen iets op te zoeken, waardoor ze vaak snel gaan ‘knippen en plakken’.

2. De lesmodule *Verborgen Familieverleden*

De lesmodule *Verborgen Familieverleden* (VFV) biedt soelaas bij al het voorgaande. De lesmodule:

- integreert digitale geletterdheid in het vak Nederlands;
- maakt onderzoekend leren en schrijfonderwijs interessanter;
- maakt leerlingen meer gemotiveerd voor onderzoeken en schrijven;
- laat leerlingen Nederlands weer leuker vinden;
- biedt een interessante mogelijkheid tot samenwerking met andere vakken.

Verborgen Familieverleden is een vernieuwend en innovatief lesprogramma voor het voortgezet onderwijs. Deelnemende leerlingen halen informatie boven water over een familielid dat lang geleden is overleden en dat, om wat voor reden dan ook, de nieuwsgierigheid wekt. Er moet niet al te veel bekend zijn over het familielid. Zo valt er nog wat te speuren en ontdekken. Het onderzoek gebeurt via alle denkbare bronnen: levende bronnen, papieren bronnen, digitale bronnen, online bronnen en offline bronnen. Denk daarbij onder meer aan ‘interviews’, ‘(online) databanken’ en ‘archieven’. Op basis van gevonden en gewogen informatie maken de leerlingen uiteindelijk een eindproductie. Dat kan een tekst zijn in de vorm van een verhaal: een literair verhaal of non-fictie voor het vak Nederlands. Ook een film- of theaterscript, een digitale presentatie of een poster met een beeldverhaal is een optie.

Andere vakken, zoals ‘Geschiedenis’, ‘Maatschappijleer’ en ‘CKV’, kunnen bij het lesprogramma aansluiten. Raakvlakken met andere vakken zijn er ook. Dat maakt de lesmodule vakoverstijgend.

Het programma is af te sluiten met een beoordeling en aldus te integreren binnen toetsingscycli op school.

We werken inmiddels in twee varianten. In de ‘turbo-variant’ doen de leerlingen een week (meestal een projectweek) fulltime *research* en presenteren ze, middels een poster, de gevonden informatie. De leerlingen leren, onder hoge druk, met constante, intensieve begeleiding, te komen tot uitermate interessante bevindingen. In de ‘lange variant’ gaat Nederlands na deze week verder. De leerlingen gebruiken dan hun *research*-materiaal voor het schrijven van een (literaire of zakelijke) tekst naar keuze.

3. Resultaten

Bij elk van de deelnemende scholen is er prachtig geogst: een Viking-voorouder uit de 9de eeuw, een 18de-eeuwse burgemeester uit Zutphen met veel mooie villa's of een grootmoeder die in de jaren 1960 op de fiets van Oost- naar West-Amerika heeft gereisd. Ook zijn er intrigerende (en vaak ontroerende) verhalen geschreven, niet zelden over bloedverwanten in oorlogstijd. De leerlingen zijn heel gemotiveerd om hun gevonden informatie te delen met anderen, waaronder een publiek heel dichtbij: hun familie. Vaak wordt stilgestaan bij het verschil in tekstsoorten en bij wat de keuze voor invloed heeft op hoe je gaat schrijven. Dat sluit weer aan bij lessen 'literatuur' en 'taal'.

4. Google-generatie

De leerlingen zijn van de *Google-generatie*: via een zoekmachine zoeken ze online naar antwoorden op vragen, naar informatie en naar kennis. Maar veel daarvan is niet te vinden via zoekmachines. Het is vaak wel beschikbaar, maar dan moet je dieper kunnen zoeken dan de oppervlakte of eerste lagen van het wereldwijde web. Dat vereist twee vaardigheden:

1. Online begint vaak offline

Wil je gaan spoorzoeken in het leven van een overleden familielid, ook online, dan zijn veel eerste aanzetten daartoe offline te vinden. De aanknopingspunten – het startkapitaal – voor een zoektocht kunnen uit het geheugen van nog levende familieleden worden gepeuterd. Denk aan gegevens als 'jaartallen', 'plaatsen', 'omstandigheden' en 'anekdotes'. En ook aan materieel, in de vorm van 'oude foto's', 'ansichtkaarten', 'officiële documenten' of 'brieven'. Dat offline verkregen startkapitaal kan broodnodige extra zoektermen opleveren voor een verdere queeste online.

2. Denk verder, zoek dieper, zeker ook online

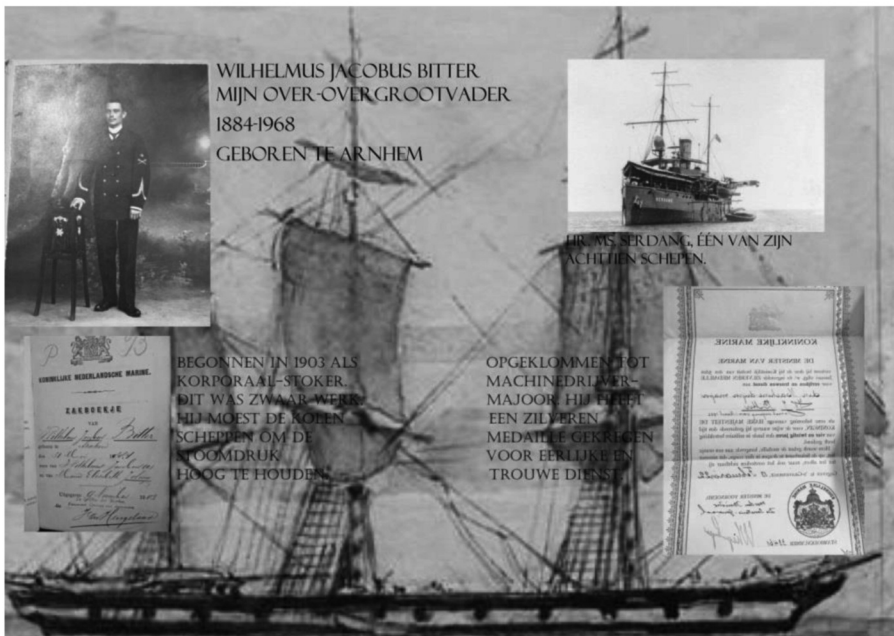
Offline is anno 2019 een schat aan informatie beschikbaar over het verleden, ook van 'gewone mensen'. Zoekmachines ontsluiten maar een paar procent van het wereldwijde web. Daaronder, in het *deep web*, wacht een veelheid aan o.a. databanken. Hoe je die vindt en doorzoekt, leer je met onze lesmodule. Hier komen ook eindtermen van andere vakken in beeld, zoals bronnenonderzoek bij 'Geschiedenis'.

5. Ervaring

We hebben sinds 2016 inmiddels met 5 scholen gewerkt met dit project. Bij sommige scholen met alleen docenten Nederlands, bij andere met ook docenten van andere vakken.

6. Voorbeelden

6.1 Posters

Afbeelding 1 – Poster Wilhelmus Jacobus Bitter.

Jules Cornelis Monsanto

Mijn opa (1924 tot 1987)

Afbeelding 2 – Poster Jules Cornelis Monsanto.

6.2 Verhalen

Inleiding

Toen mijn overgrootvader Nicolai Lutov dood ging, was hij maar 35 jaar oud. Zijn vrouw en twee zonen moesten zonder hem leren leven. Voor het project 'Verborgen familieleden' wist ik weinig over hem over. Het enige dat ik van hem nog heb, is het sierradendoosje. Volgens mijn moeder had hij het zelf gemaakt. Het doosje inspireerde mij om meer over hem te gaan onderzoeken. Helaas zijn er geen sites op internet, waarop ik de informatie over mijn overgrootvader kan vinden. De enige persoon die nog iets van hem heeft en weet is Victor, de zoon van mijn overgrootvader. Na bijna drie uur met hem te skypen kon ik beter begrijpen wie mijn overgrootvader was.

Verhaal (Begin)

Het uitzicht op de bergen en de zee liet mij denken dat de vakantie net begonnen is. De geur van de lavendelplant hing overal. Ik zat op het dak van het huis en genoot van

de zon, die veel warmte gaf. Het was middag en het was tijd om even uit te rusten na het dagje op het strand. Mijn krullende haren waren nog nat door de zee. In het huis, waar ik vaak op vakantie ben geweest, hadden mijn overgrootvader en overgrootmoeder nog geleefd. Ik vond het huis zeer groot en ruim, maar als kind ervaar je vaak dit gevoel. Nu wonen daar Victor en Tatiana. Ze zijn al ruim 35 jaar getrouwd en hebben twee kinderen, die al hun eigen gezin hebben. Victor is een broer van mijn opa. Elke keer als mijn moeder aan het vertellen was over haar vader, verbeeldde ik Victor in mijn hoofd. Grisha, mijn opa, was overleden nog voor mijn geboorte. Binnen in het huis stonden nog heel veel spullen, die van mijn overgrootouders en grootouders waren. Net als de meeste kinderen, was ik altijd naar alles nieuwsgierig en stak mijn neus overal in. Na even verdwaald te zijn in mijn gedachten klom ik voorzichtig van het dak af en rende richting de ingang. Het was warm en de cicaden zorgden voor lawaai. Toen ik naar binnen vluchtte, voelde ik meteen de kou. Het zonlicht viel niet in deze kamer, die vroeger de slaapkamer van mijn grootouders was, omdat hij aan de noordelijke kant van het huis was. In de grote kast van donkerbruin hout stonden allerlei spullen: oude boeken, foto's, kleine beeldjes en het sieradendoosje. (...)

Afbeelding 3 – Voorbeeld van een verhaal van leerling in vwo-5, afkomstig uit Oekraïne, over haar grootvader.

7. Pers

Er zijn diverse artikelen verschenen in de schrijvende pers (voor een overzicht daarvan, zie de website van VFV). Dinsdag, 20 november 2018, zond de KRO om 16.50 op NPO2 de prachtige documentaire uit over het project *Verborgene Familieverledenen* (gemaakt door Olaf Koelewijn: www.olafkoelewijn.nl). Deze is terug te zien via NPO Start (als aflevering van het programma *Roderick zoekt Licht, Het verborgene familieverledenen*). De link staat ook op <http://www.verborgenefamilieverledenen.nl/>.

8. HSN-workshop

In de workshop gaan we in gesprek met deelnemers over waar dit project goed zou kunnen aansluiten in de eigen onderwijssituatie. Hoe zou je het dan kunnen aanpakken, wat valt er te winnen? Want op zoek naar sporen van dode bloedverwanten kun je samen zo veel meer vinden. Wij vertellen hoe wij geleerd hebben om dat zo succesvol mogelijk te doen. Voor een interactieve en dynamische sessie zijn vragen en tips van deelnemers welkom.